

Katsaus

numero 3 1957

Kauko Sipponen:

J. J. Paunio:

Tuomi Elmgren-Heinonen:

Pentti Karhunmaa:

Pekka Lounela:

Teuvo Rasku:

Silmäyksiä:

Kirkon elämänskysymys
sana 300 vuoden takaa

Hyvinvointivaltio

Talouspolitiikan sokkoleikki

Jean Sibelius — eräs perintö

Wallace Stevens

Toimituskriisi

Kirkko vaakalaudalla

Sopiiko presidenttiä arvostella?

Kuka pelastaa Suomen kirkon? Viisaan

KULTTUURI — POLITIIKKA — TALOUS

Katsaus

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 33, puhelin 624978

Vuositilaus 350 mk. Puolivuosi 175 mk. Irtonumero 90 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä lehden postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy neljästi vuodessa

K U L T T U U R I   P O L I T I I K K A   T A L O U S

HYVINVOINTIVALTIO

sen henkinen ja aineellinen perusta

Kauko Sipponen

Yhteiskuntapolitiikan alalla on myös meidän maassamme aivan viime vuosina tullut tunnetuksi käsite »hyvinvointivaltio». Sanonta on käännetty suoraan vieraskielisistä termeistä »Welfare State, Wohlfahrtsstaat, välfärdstat». Hyvinvointivaltiopolitiikasta alettiin ensi kerran puhua Englannissa v. 1947 ja sieltä käsin termi on levinnyt muualle muuttuen yleismaailmalliseksi.

Hyvinvointivaltio on pitkällisen poliittis-taloudellisen kehityksen tulos. Toinen maailmansota merkitsi ratkaisevaa vaihetta hyvinvointivaltion syntymisessä. Ennen sotaa sosiaalisia palveluksia annettiin ensisijassa tarveharkinnan mukaan köyhille ja vähävaraisille. Sodan aikana julkaistussa Beveridge-raportissa esitettiin yhteiskunnan kaikkien jäsenten vapauttamista puutteesta laajentamalla sosiaalisia palveluksia siten, että jokainen olisi niihin oikeutettu. Tehtävä ei ollut vähäinen, sillä — Beveridgen sanoja lainataksemme — puute on vain yksi niistä viidestä jätistä, jotka uhkaavat yhteiskunnallista jälleerakentamista, ja on eräissä suhteissa niistä helpoimmin hallittavissa. Muut ovat sairaus, tietämättömyys, kurjuus ja toimeettomuus.

Hyvinvointivaltiossa pyritään valtion toimenpitein takaamaan jokaiselle kansalaiselle ihmisarvoiseen elämään riittävä reaalitynön määrä, kuitenkin siten, että yksityisen yritteliäisyyden kiihokkeita ei aivan kokonaan hävitettäisi. Avustuksia ja lainoja myöntämällä sekä huoltolaitoksia perustamalla tasoitetaan perheiden hyvinvoinnissa sairauden,

vanhuuden, työttömyyden, kuoleman tai muun sellaisen syyn johdosta syntyviä eroavaisuuksia. Valtion suomaa avustusta pidetään kansalais-oikeutena eikä hyväntekeväisyytenä. Sen vastaanottaminen ei enää merkitse köyhyyden tunnustamista. Tässä juuri hyvinvointivaltio eroaa periaatteellisesti ennen sotia toteutetusta ns. huoltovaltiosta. Jos 1700-lukua nimitetään siviilioikeuksien, kuten omistusoikeuden ja sopimusvapauden turvaamisen vuosisadaksi, ja 1800-lukua kansalaisten poliittisten oikeuksien vuosisadaksi, voidaan 1900-lukua nimittää sosiaalisten oikeuksien vuosisadaksi. Kehittämällä hyvinvointivaltiota pyritään säilyttämään entiset siviili- ja poliittiset oikeudet, jotka ovat välttämättömiä parlamentaarisen demokratian säilymiselle, sekä täydentämään niitä hyvinvointivaltion sosiaalisilla palveluksilla.

Mitä hyvinvointivaltiopoliitikalla on aikaansaatu? Tulojen erilaisuuden vaikutus ilmenee nykyään etupäässä erilaisessa kyvyssä hankkia sellaisia tarvikkeita, jotka eivät ole ehdottoman välttämättömiä; elämän ehdottomiin välttämättömyyksiin on kaikilla mahdollisuus. Tämä merkitsee entisen epävarmuuden vähenemistä ja suurempaa kansalaisten välistä tasa-arvoisuutta. Ja juuri tasa-arvoisuus elämän perusvälttämättömyyksien hankinnassa antaa kansalaisille toimintavapauden, jota ei muilla keinoin ole kyetty saavuttamaan.

Tunnettu englantilainen tutkija Seebom Rowntree laski v. 1900 ns. köyhyysrajan ja mittasi Yorkin kaupungissa köyhyyttä, so. niiden henkilöiden suhteellisen osuuden asukasluvusta, joiden tulot jäivät hänen laskemansa köyhyysrajan alapuolelle ja joiden köyhyys johtui tulojen vähäisyydestä eikä tuhlaavaisuudesta. Kolmasosa kaikista asukkaista eli silloin köyhyydessä. V. 1935 hän suoritti mittaukset uudelleen ja havaitsi, että köyhyys siitä oli vähentynyt puoleen. V. 1950 hän uudisti taas mittauksensa ja havaitsi, että etupäässä hyvinvointivaltiopoliitiikan ansiosta köyhyys työväenluokan keskuudessa oli pudonnut 31 %:sta 3 %:iin. Ilman hyvinvointivaltion palveluksia se olisi joka tapauksessa pudonnut 22 %:iin, etupäässä työllisyyspolitiikan onnistumisesta johtuen. Ei yksikään tutkituista perheistä elänyt v. 1950 köyhyydessä sen takia, että perheen päämies olisi ollut työtön, kun v. 1935 29 %:ssa syynä köyhyyteen oli työttömyys. V. 1950 oli tärkein köyhyyden syy vanhuus (68 %) ja seuraava sairaus (21 %). Tämä tulos, jonka luulisi kiinnostavan myös kotimaisia poliitikkojamme, osoittaa mielestäni, että hyvinvointivaltion ylläpitäminen edellyttää täys-työllisyyttä, koska muussa tapauksessa sosiaalikulutukset kohoavat työttömyyden heikentämässä yhteiskunnassa liian korkeiksi ja muista elintärkeistä tehtävistä on tingittävä.

Kaikesta on kuitenkin maksettava. Sosiaaliset palvelukset standardisoituvat ja niiden saaja asettautuu passiiviseen, valtiosta riippuvaiseen asemaan. Valtion viranomaisten valta suurenee, vaivoin hankitut siviili- ja poliittiset oikeudet alkavat näyttää esteiltä, jotka ehkäisevät hyvinvointipoliitiikan toteuttamista. Siihen liittyy näin ollen myös negatiivisia puolia, jotka pakottavat kriittiseen harkintaan.

Ruotsissa on 1930-luvulta alkaen tapahtunut valtava kehitys sosiaalipoliitikassa. Sama usko ihmisyyksilön arvoon ja hänen mahdollisuuksiensa rajattomuuteen on johtanut Ruotsin sosiaaliuudistajia kuin Englannissa. Sosiaalimenot ovat nettokansantulosta laskien kohonneet v. 1920 2 %:sta yli kymmenen prosenttiin toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina. Valtion juoksevista sosiaalimenoista käytetään tuskin kymmenesosa sellaisiin avustuksiin, joiden saannin edellytyksenä on todistettu vähävaraisuus.

Kun nyt olemme saapuneet alueelle, jossa suoranainen vertaaminen Suomen oloihin alkaa olla paikallaan, on aiheellista tutkia, mitä menoja kuuluu ruotsalaiseen hyvinvointipoliittikkaan. Niitä ovat ensinnäkin

Kauko Sipponen

sosiaalivakuutus: vanhuus-, invalidi- ja leskieläke, sairausvakuutus, tapaturmavakuutus, työttömyysvakuutus ja äitiysvakuutus. — Sana »vakuutus» on tässä yhteydessä tuskin paikallaan, koska kysymyksessä ovat valtaosaltaan suoraan verovaroin tuetut avustusmuodot. — Huoltoapu, lastenhuolto ja nuorisosuojaus kuuluvat samoin ruotsalaiseen hyvinvointivaltioon. Suuren ryhmän muodostavat perhepoliittiset toimenpiteet: kodinperustamislainat, äitiysapu, lapsilisät, päiväkodit ja leikkikoulut, lomamatkat, vapaat kouluateriat ja koulukirjat, opintolainat, kodinhoitoapu, vanhusten huolto jne. Asuntopolitiikan alalla tapaamme mitä moninaisimpia avustusmuotoja. Työmarkkinapolitiikan alalta on mainittava työntekijäin suojeleminen, työ- ja vapaa-aikojen järjestely, työrauhan suojeleminen ja täystyöllisyyspolitiikka. Lisäksi tulevat monet terveyden- ja sairaanhoidon haarat.

Suomessa on kehitys sosiaalisella alalla edennyt jättiläisaskelin II maailmansodan jälkeen ja itse asiassa olemme parhaan kykymme mukaan soveltaneet Ruotsin järjestelmää omiin oloihimme. Suomessa sosiaalimenot kansantulosta laskien ovat olleet jopa suurimmat pohjoismaissa oltuaan 1930-luvulla selvästi pienimmät. Suomi kuuluu siihen valtioryhmään, joka on pyrkinyt rakentamaan hyvinvointivaltiota samalla tavoin kuin Englanti, muut pohjoismaat, Uusi Seelanti ja Australia, ehkä myös kuten Hollanti tai Ranska. — Samoihin päämääriin mutta erilaisilla keinoilla ovat pyrkineet esim. Yhdysvallat ja Saksan liittotasavalta; eri järjestelmien keskinäinen tehokkuusvertailu on tässä jätettävä sikseen. — Suomessa hyvinvointivaltioajatuksen kuuluva ihmisyksilön aseman korostaminen ja hänelle sopivan elintason takaamispyrkimys eivät ole juuri kaivanneet teoreettisia perusteluja. Miksi sellaista tarvittaisiin päivän selvissä asioissa, lienee ajateltu — hyväksyttiinhan tässä maassa naisten äänioikeus ensimmäisenä Euroopassa ilman pitempiä perusteluja.

Suomen oloille on ominaista se, että yhteiskuntaa johtavat ryhmät eivät ole halukkaita johtamaan kehitystä riittävän pitkälle ajanjaksolle laskettuja ja suunniteltuja ratoja pitkin, vaan siihen vaikuttavat hetimit muualla maailmassa esiintyvät pyrkimykset, tavallisesti kuitenkin meidän oloihimme heikosti muokattuina. Hyvinvointivaltion toteuttamista Englannissa edelsi monien tutkijoiden kymmenien vuosien aikana suorittama laaja tutkimustyö, josta Beveridge-raportti on vain pelkistymä. Ruotsissa suoritetaan tunnetusti laajaa tutkimustyötä ennenkuin valtio ryhtyy toimenpiteisiinsä. Näihin verrattuna ei omien komiteoidemme suorittama valmistelu sosiaalipolitiikan alalla ole juuri muuta kuin ulkomaisten järjestelmien suoraan kopiointityötä, jolta puuttuu miltei täydelleen Suomessa suoritettujen tutkimusten luoma pohja. Ja kuitenkin tämä työ olisi juuri meillä tarpeen, onhan esim. Ruotsin ja Suomen taloudellisen rakenteen eroavaisuus niin suuri, että Ruotsissa saavutettiin jo v. 1915 väestöllinen tasapaino teollisuus- ja maatalousväestön välillä, Suomessa vasta nelisenkymmentä vuotta myöhemmin.

Miten valtavan voimakas paine juuri sosiaalisella alalla oli maassamme syntynyt, havaittiin II maailmansodan päättymisen jälkeen, jolloin hetkessä yritettiin palauttaa v:n 1938 elintaso ja päästä sosiaalisissa oloissa ainakin muiden pohjoismaiden rinnalle. Itse asiassa tällöin vasta ensimmäistä kertaa itsenäisen Suomen historiassa kansan kaikki kerrokset ja poliittiset mielipidesuunnat voivat vaikuttaa eduskunnan päätöksiin edustajiensa välityksellä; samanaikaisesti työväestö kaksinkertaisti painostuksensa käyttäessään myös ammatillista liikettä päämääriensä saavuttamiseksi. Nopeasti ja sumeilematta ryhdyttiin valtiotalta käyttämään nimenomaan ns. kansan laajojen kerrosten elintason ja turvallisuuden kohottamiseksi, so. luomaan hyvinvointivaltiota.

Vuosia on kulunut noista sosiaalisen uudistustyön voimakkaimmista kausista. Sosiaalisuuden hyökyaalto on saavuttanut jo huippunsa ja kääntynyt laskua kohden. Selvältä kuitenkin näyttää, että sosiaalisille uudistuksille suotuisa maaperä on edelleen säilynyt. Saavutetut edut ovat jo niin tiukasti ankkuroituneet kansan sieluun, että pelkästään poliittinen viisaus neuvoa puolueita niitä vähentämästä, maksoi mitä maksoi. Itse asiassa, kaikki poliittiset puolueet näyttävät hyväksyneen hyvinvointivaltion keskeisimmät periaatteet, mikä vakaumuksesta, mikä välttämättömyydestä. Näyttää ilmeiseltä, että hyvinvointivaltiopolitiikkaa, jonka vasemmisto käsittää vain eräänä asteena sosialismin toteuttamisessa, muut puolueet pitävät sellaisenaan arvokkaana saavutuksena, jonka ne pyrkivät pääpiirteissään säilyttämään.

Tätä kehitystä ei voi pitää yksinomaan suositeltavana. On syytä tähdentää sitä, että koko sodanjälkeinen sosiaalinen nousu rakentuu pohjalle, jonka tukevuus ei ole varma. Käytämme edelleen sosiaalimenoihin enemmän kuin muut pohjoismaat ja olemme tulossa rajalle, jossa kaksi eri suuntaan vaikuttavaa tekijää käy jyrkästi ristiin: toisaalta on sadoissatuhansissa maamme kodeissa kiistämätön avustustarve, toisaalta on yhtä kiistämätön tarve käyttää nykyistä suurempi määrä kansantulosta tuotantokoneistomme uudistamiseen, jotta kansantulon jatkuva nousu voitaisiin turvata.

Suomen teollistuminen on tapahtunut huomattavasti myöhemmin kuin muissa valtioissa, joissa harjoitetaan samansuuntaista hyvinvointipoliittikkaa. Maamme on maatalousvaltainen ja kansantulo henkeä kohden paljon pienempi kuin teollistuneissa maissa. Tilannetta heikentää maamme osalta vielä se, että koneistettuun suurviljelykseen ei ole mainittavia mahdollisuuksia ja että maaseudulla asuu satojatuhansia aikuisia, jotka elinkeinoelämän takapajuisuuden takia ovat itse asiassa työttömiä suuren osan vuodesta. Kansantulon arvo henkilöä kohden on pienin kaikista hyvinvointipoliittikkaa toteuttaneista maista.

Toisaalta on taas luonnollista, että se suhteellinen vähävaraisuus, jossa valtaosa ja varsinkin pienviljelijäväestö maassamme elää, luo suotuisan maaperän jatkuville yhteiskunnallisille uudistusvaatimuksille ja suorastaan pakottaa jatkamaan kerran aletulla tiellä. Kanssaihmissen avuntarve on lukumäärältään vähäisen kansan keskuudessa helpommin havaittavissa kuin suurissa valtioissa, jossa yksilöä ei enää tarkastella muuten kuin kansanmassan osana.

Tilanteen korjaamiseksi on monia keinoja. Yleisemmin käytetty on sosiaalisten avustusten lisääminen entisestään, so. yhä suurempi määrä kansantulosta pakotetaan kulkemaan valtion talousarvion kautta. Tämä johtaa vuorostaan yritteliäisyyden heikentymiseen, työttöisyyksien vähentymiseen ja ennen pitkää laajamittaisiin veronkavalluksiin. Varsinkin parin viime vuoden kokemusten pitäisi lisäksi saada meidät uskomaan, että jos valtiovalta yksityisten kansalaisten elinkeinotoimintaa kuristavalla politiikallaan epäonnistuu täystyöllisyyspolitiikassaan, pelkästään työllisyysmenoina joudutaan suorittamaan sellaisia jättisummia, jotka uhkaavat saattaa hyvinvointivaltion kaikilta muilta osiltaan vaa-raan.

Toinen mahdollisuus olisi vähentää sosiaalimenoja. Jo edellä on kuitenkin pyritty osoittamaan, että tämä tie on käytännössä tuskin mahdollinen. Jotakin olisi tietysti tehtävissä esim. korottamalla valtion halpakorkoisten lainojen korkoa ja sitomalla ne osittain indeksiin. Vai onko oikeudenmukaista sen enempää kuin tarkoituksenmukaistakaan, että esim. pääasiassa ilman minkäänlaista tarveharkintaa myönnettyjen aravalainojen saajat nauttivat kuluvana vuotena verovapaana hyvityksenä alhaisen koron (1 %) ja lainojen indeksiin sitomattomuuden takia etua, joka alkaa lähennellä aravalainojen vuotuista määrää, 7,5 miljar-

dia. Lainansaaajat ovat asutus- ja aravaliitosta alkaen kuitenkin jo linnoittautuneet asemiinsa eikä ole luultavaa, että edes »taantumuspoliitikot» uskaltautuisivat kentälle ehdotuksineen kivitettäväksi.

Yhteiskuntapolitiikkamme näyttää täten olevan kuin harakka tervautulla sillalla. Suuri osa kansastamme elää sellaisella elintasolla, että heidän olojensa kohentaminen on ensisijainen tehtävä. Toisaalta taas elintason kestävä kohottaminen edellyttää koko kansalta sellaisia uhrauksia, joihin äänestäjien enemmistöllä ei toistaiseksi ainakaan näytä olevan halua.

Ehkäpä ongelma olisi ratkaistavissa siten, että keskittyisimme niiden keinojen kehittämiseen, joiden avulla kansantalous kokonaisuudessaan saataisiin työskentelemään nykyistä tehokkaammin. Ajattelen tällöin lähinnä valtakunnansuunnittelun arvostamista ja sen työmahdollisuuksien lisäämistä sekä ammattikoulutuksen uudistamista.

Valtakunnansuunnittelun tehtävänä on maan elinkeino- ja talouselämän kehitysedellytysten parantaminen, ei sen enempää eikä vähempää. Maan eri osien luontaisten edellytysten perusteella pyritään selvittämään, mihin elinkeinotoimintaa olisi tarkoituksenmukaista sijoittaa. Kun maaseudun kehittymismahdollisuudet ovat valtaosaltaan tutkimatta, ei siellä ole tarpeeksi toimeentulomahdollisuuksia, mistä on seurauksena kiihtyvä muuttoliike väestökeskuksiin. Maan väestö alkaa yhä enemmän keskittyä etelä- ja lounais-Suomeen, samaan aikaan kun maan taloudelliset voimavarat, laajat metsät, raivaamattomat suot ja koskivoima, sijaitsevat muualla. Maan väestöstä asuu Uudenmaan läänissä vain 16 %, mutta siellä asuu 48 % akateemisen koulutuksen saaneista henkilöistä. Kun maan henkinen ja taloudellinen elämä näin keskittyy väestökeskuksiin, on kehityksen kulku helposti ennustettavissa: toisaalta laajenevat väestökeskukset, joissa on maan henkisen ja taloudellisen elämän keskipiste ja joissa jatkuvan muuttoliikkeen takia vallitsee jatkuva asuntopula, toisaalta taas vetovoimansa menettänyt maaseutu, joka ei tarjoa riittävästi työ- ja sivistysmahdollisuuksia nuorisolle ja joka nuoren voiman vähetessä entistä heikommin kykenee käyttämään hyväkseen luonnonvarojaan ja siirtymään kaupunkilaismukavuuksiin. Valtakunnansuunnittelun olisi inventoitava nopeasti maan voimavarat, jolloin vasta yleisvaltakunnalliselle talouspolitiikalle ja sosiaalipolitiikalle voitaisiin saada kestävä perusta.

1960-luvulla tulevat heti sotien jälkeen syntyneet suuret ikäluokat ansioikään. Mihin tehtäviin ja millä tavoin kasvavat ikäluokat tulisi kouluttaa, jotta ne kykenisivät sopeutumaan laajenevan kansantaloudellisen toiminnan luontaisiin edellytyksiin?

Koulutuskysymys on vielä periaatteellisesti ratkaisematta. Meillä tapahtuu väärin suunnattua koulutusta valtavassa mitassa. Koulutetaan johtavaa sivistyneistöä, vaikka ammattitaitoinen ja ammatistaan ylpeä työntekijäluokka on kovin vähäinen. Asiantuntijat laskevat, että v. 1960 oppikouluissa tulee olemaan oppilaita kaksi kertaa yli tarpeen, mutta ammattikouluissa kolme kertaa vähemmän kuin tarvittaisiin. Onko tarkoitus jättää suuret ikäluokkaa vaille ammattikoulutusta, jolloin heistä muodostuu juureton ja tasapainoton, poliitikkojen johdettavissa oleva proletariaatti? Hyvinvointivaltion säilyminen ja kehittyminen maassamme riippuu oleellisesti siitä, miten ajoissa tajutaan, että valtion asiana on tulojen jakamisen ohella myös riittävän voimakkaasti edistää koko kansantalouden kehittymistä ja sallia maassamme olevien tuotantovoimien ja -edellytysten täysitehoinen käyttö.

Suomen kansan elintasossa on sodan jälkeisinä vuosina tapahtunut erittäin merkittävää nousua; nykyinen elintaso on saavutettu niistä monista raskaista velvotteista huolimatta, joita meille sodan päättyessä asetettiin. Tämä »Suomen ihme» — näin voimme hyvällä syyllä sanoa kansantulotietojen nojalla — on tosiasia, jonka jokainen suomalainen on kohdallaan kokenut. Mutta siitä huolimatta maamme talouselämä on toistuvasti ollut kriisitilanteissa. Tavallinen ihminen ei voi lainkaan ymmärtää, kuinka tällainen asiantila on mahdollinen. Onkin myönnettävä, että hänellä on aihetta ihmettelyyn: kriisimme, jotka niin omalaatuisella tavalla ovat koostuneet etupäässä vain poliittisista intohimoista sekä moraalisesta närkästyksestä, ovat järjettömiä — ja nimenomaan hyvinvoinnin keskellä.

Joku saattaa kysyä: eivätkö taloudelliset asiantuntijat — en tarkoita sanomalehtien yleisönosastojen »asiantuntijoita» — voi osoittaa talouspolitiikan johdolle sellaisia keinoja, joiden avulla voitaisiin ryhtyä selvittämään nykyistä sekavaa kriisivyyhtiä? Näin paljon ei taloustieteilijöiltä kuitenkaan voida vaatia — päinvastoin kuin yleensä luullaan, kun monelta taholta maallemme suositellaan asiantuntijahallitusta — sillä sen määrittäminen, mikä talouspolitiikassa on tavoitteena, kuuluu demokratiassa eduskunnalle, ts. *politiikka asettaa tavoitteet*. Mutta politiikan harjoittaminen on maassamme ilmeisesti vielä sellaisella tasolla, ettei mikään puolue eikä edes hallitukseen perusteellisesti harkitse, mitkä ovat loppujen lopuksi harjoitettavan talouspolitiikan tavoitteet, ja mikä on niiden välinen tärkeysjärjestys: eihän sellaisilla tavoitteilla kuin »kokonaisuuden etu», »oikeudenmukainen tulonjako», »elinvoimainen maaseutu» jne. ole sinänsä mitään täsmällistä sisältöä.

Kun politiikan piirissä on joskus edes joltisellakin täsmällisyydellä määritelty talouspolitiikan tavoitteet, jää taloudellisen asiantuntemuksen tehtäväksi selvittää, voidaanko annetut tavoitteet saavuttaa, ja millä — politiikan sallimilla — keinoilla se voi tapahtua. Jos asiantuntija tämän lisäksi itse pyrkii asettamaan politiikalle tavoitteita, ei hän enää nojaa tieteeseen eikä tosiasioihin vaan, kuten politiikot, omiin intresseihin ja poliittisiin arvoarvostelmiin. Tällainen asiantuntijatoiminta on Suomessa yleistä, mikä on valitettavaa, koska se kuitenkin tapahtuu asiantuntemuksen nimissä.

Onko asiantuntijoilla esimerkiksi tällä hetkellä, jolloin taas on suoritettu tärkeitä talouspoliittisia toimenpiteitä, tarjottavana poliittiselle johdolle tyydyttävää ennustetta siitä, mitä seurauksia on harjoitetusta politiikasta, ja miten käy tavoitteiden toteutumisen esim. ensi keväänä? — Vastaus on varmasti kieltävä. Sanottakoon kuitenkin heti, ettei tämän kirjoituksen tarkoituksena ole saattaa asiantuntijoita häpeäpölyyn, koska vika ei ole heissä. Peruspuutteellisuus on siinä, ettei asiantuntijoilla ole käytettävissään niitä välttämättömiä tietoja ja välineitä, joiden avulla talouspoliittisille ratkaisuille ensiarvoisen tärkeät ennusteet voidaan tehdä. Tämä edellyttää, että taloustieteellisen tutkimuksen suuntaa maassamme ohjataan siten, että ainakin ajan oloon talouspolitiikan harjoittajilla on tutkimustyön tuloksena käytettävissä sellainen yhtälöjärjestelmä eli »malli», joka edes tyydyttävässä määrin kuvaa kansantaloutemme toimintaa sekä sen keskeisten suureitten välisiä riippuvuussuhteita. Juuri taloustieteen alalla johtavissa maissa pyritään siihen, että asiantuntijat voivat järkeillä perusteilla suositella erilaisia

toimenpiteitä talouspolitiikan tavoitteiden saavuttamiseksi sekä ennustaa, minkälaisia seurauksia toimenpiteistä on sekä lyhyellä että pitkällä tähtäimellä: tämä tapahtuu »mallien» avulla.

Kun ottaa huomioon maamme nykyisen taloustieteellisen tutkimuksen tason, on ilmeistä, ettei Suomessa kovinkaan nopeasti voida saavuttaa tuloksia edellä kuvatun kokonaistutkimuksen linjalla. Se edellyttää korkeakoulujen, tutkimuslaitosten sekä valtiovallan välistä yhteistyötä. Ei pelkästään riitä, että valtiolta antaa kylliksi varoja tehtävän suorittamiseen, vaan myös korkeakoulujen on huolehdittava siitä, että koulutetaan riittävästi alansa todella hallitsevia tutkijoita; tarvitaan enemmän talousteoreetikkoja, tilastometodiikan hallitsevia »mittamiehiä» sekä sellaisia harvinaisia lintuja, jotka pystyvät käyttämään hyväkseen sekä talusteoriaa että tilastotekniikkaa.

Sinä päivänä, jolloin päteviä tutkijoita on kylliksi tarjolla ja valtiolta asian tärkeyden oivaltaen rahoittaa riittävästi tutkimustyötä, voidaan toivoa, että maamme talouspolitiikka tieteellisen tutkimuksen turvin vapautuu nykyisestä sokkoleikistään.

Tuomi
Elmgren-Heinonen

Sävelkaari päättyy. Ympyrän kehä sulkeutuu. Sävellyksen muodollinen kokonaisuus käy kuulijalle tajuttavaksi ja ilmaisee sanottavansa. Niin myös päättynyt ihmiselämä. Vasta sen viimeisen loppufermaatin kaiuttua poistuneen persoonallisuuden kokonaisuus, tämän ja tuonpuoleisten olemusainesten yhteenkuuluvaisuus käy ilmeiseksi.

Jean Sibeliuksen elämänkaaren saavutettua täyttymyksensä seisomme kuitenkin kysymysten edessä, joiden vastaukset näyttävät häipyvän kauas tuntemattomaan. Ja kuitenkin jokainen suomalainen tuntee — tietoisesti tai tiedottomammin — että tässä jättiläiskohtalossa oli jotakin, minkä merkitys tavalla tai toisella sivuaa hänen omaansa. Hän vaistoa, että Sibelius oli tällä erää viimeinen niistä kansamme suurmiehistä, joiden työn ansiosta Suomi kansakuntana on kohonnut maailman tietoisuuteen. Ulkokohtaistuneen elämäнкäsityksemme on melkein mahdoton ymmärtää, että hän saattoi julistaa sanomansa pelkästään sisäisen ihmisensä kielellä; että hän henkisesti tasolla ja vain sillä tasolla liikkuen myös voitti ulkomaailman.

On vavahduttavaa, että Jean Sibeliuksen siirtyminen täältä tapahtui ajankohtana, jolloin kansamme elää poikkeuksellisen hajaannuksen ja sisäisten ristiriitojen tilassa. Olisiko siinä nähtävä jokin tapauskulkujen sisäinen johdatus, jonka olisi määrä virittää meidät yhä uudelleen tutkimaan tämän tietäjän elämää, näkemään siinä omalla tavallaan eheyttävä tunnus ja myös yhä uudelleen pyrkimään tietoisiksi hänen jättämänsä perinnön merkityksestä? Sillä ilmeistä on, ettei hänen perintöään ole vain se, mikä hänen partituuriensa sivuilla henkii musiikillista kauneutta ja viisautta, vaan myös hänen elämänsä ihmisyyksilön mahdollisuuksien ainutkertaisena ilmentymänä.

Tämä käy selväksi monista huomioista. Tehtäköön vain muuan ajatuskoe: Sibeliuksen säveltäjän-kehitystä voitaisiin seurata etapista toiseen ja päätyä selittämään kaikki ne musiikilliset ratkaisut, jotka VII sinfonia ja Tapiola hänen tuotantonsa korkeimpana huipennuksena merkitsevät, ilman että silti pystyttäisiin ymmärtämään sitä, miksi juuri nämä musiikilliset ratkaisut säätävät, että niiden tekijästä on tuleva kokonaisen kansan tunnuskuva. Olisi ehkä oikeutettua nähdä asia niin, että Sibeliuksen taiteilijan-tie oli siinä suhteessa poikkeuksellinen, että jokaisessa tärkeässä tienristeyksessä tapahtuu muutakin kuin pelkkä taiteellinen ratkaisu. Uuteen vaiheeseen siirryttäessä — sen voimme päätellä hänen elämäkerrankirjoittajilleen jättämistään niukoista viiteistä — suoritetaan persoonallisuuden hetteissä u h r i. Tarkatkaamme vaikkapa vain yhtä näistä ratkaisevista käännteistä. Miksi kansallisromanttisen kauden, I ja II sinfonian nuori säveltäjä, juhlistu apolloninen ilmestys dionyysisine hurmanhetkineen, astuu alas Olympoltaan ja kääntää selkensä maailmalle? Näennäisesti ilman ulkonaista syytä hän vetäytyy yksinäisyyden linnakkeeseen, jonka portit vuosien mittaan yhä vaikeammin avautuivat ulkomaailmaan. Voitaisiin tietenkin pitää sitä pelkästään käytännöllisenä toimenpiteenä työrauhan takaamiseksi, ellei tällä teolla olisi ollut sisäistä taustaansa: hän oli sanonut hyvästit sille romanttisen tunteen persoonalliselle juhalle, josta I ja II sinfonia vielä puhuvat. Hän oli erkaantunut taiteellisen itsekeskeisyyden tieltä, mikä epäilemättä merkitsi persoonallisuuden puhdistuksen uhria.

57

Tämä linja toteutuu yhä syvällisemmin IV sinfoniassa. Ne niukat viittaukset, jotka pisaroittain on koottu mestarin lausunnoista, osoittavat hänen läpäisseen syvän depression ja yksinäisyyden mielentiloja ennen kuin hän ratkaisevasti oli kypsynyt sen voiman välittäjäksi, jonka läsnäolo jossakin mielessä edellyttää alemman itsen uhraamista korkeamman hyväksi. IV sinfonia, askeettisen yksinäisyyden »pettuleipäsinfonia» Diktoniuksen nimitystä käyttäkseni, on kuitenkin mestarin omien sanojen mukaan purkautunut esiin »aurinkoisena ja voimakkaana». Eikö silloin ole pakko uumoilla tässä sen henkisen lain paikkansapitävyyttä, että jokainen ratkaiseva uhri sille, joka on pystynyt sen suorittamaan, merkitsee sitä seuraavaa aurinkoisen voiman kokemusta. Aiheetta ei mestari varmaankaan aikanaan esittänyt toivomuksenaan, että tämän sinfonian *il tempo largo*-osa soitettaisiin hänen hautajaisissaan. Tässä tilaisuudessa se sitten kohosikin aivan uuteen valaistukseen.

Jean Sibeliuksen eetillinen ankaruus itseään kohtaan ilmenee hänen sanoistaan: »Voisin koska tahansa säveltää sinfonian, mutta mitä se nyt sitten olisi...?», toisin sanoen hän pidättäytyi ehdottomasti säveltämästä rutiininomaisesti, pintapuolisesti häikäistäkseen pelkällä teknikallaan. Pysähtykäämme vihdoin sen kysymyksen eteen, mitä merkitsee hänen lopullinen vaikenemisensa vuosikymmenestä toiseen? Katsoiko hän jo täyttäneensä kohtalon hänelle määräämän mitan, vai eikö hän enää tuntenut tavoittavansa lopullista sanottavaansa, vai ylittikö tämä sanottava jo käytettävissä olevat keinot? Vastaukset tätä arvoitusta koskeviin kysymyksiin mestari luultavasti vei mukanaan tunte mattomaan. Kaikissa tapauksissa tuon asenteen on täytynyt merkitä hänelle syvää sisäistä kieltäymystä. Jo nämä lyhyet viitteet ovat osoituksena siitä ilmeisestä persoonallisuuden ylityksestä — tai sanosiko ylipersoonallisuuden läsnäolosta jokaisen merkittävän teoksen syntyvaiheessa, mikä vain voi selittää näiden sävelten suunnattoman kantovoiman.

Jotta ei puhuttaisi epämääräisin käsittein, voitaisiin tuo »ylipersoonallisuuden läsnäolo» samastaa siihen yhteyteen, mikä vallitsee Jean Sibeliuksen ja suomalaisen kansanhengen välillä. Siitä ovat hänen musiikkinsa tutkijat esittäneet aivan konkreettisia esimerkkejä. Mm. Simon Parmet on osoittanut, että Sibeliuksen suomalainen äidinkieli on ollut hänen musiikkinsa säerakenteen pohjana ja että Kalevalan kielen *mitasta* tiedottomasti tuli eräs hänen musiikkinsa tärkeimpiä rakennusaineita. Tähän voidaan lisätä, että — kuten mm. Jussi Jalas on osoittanut — suomalaisen kansanlaulun suosima doorilainen kirkkosävellaji on milloin selvemmin, milloin 'maanalaisemmin' läsnä hänen musiikissaan, Sibeliuksen kuitenkin koskaan käyttämättä jo 'valmista' kansansävelmää hyväkseen. Rajoitettakoon viitteet tähän. Sensijaan niihin on lisättävä se puoli Sibeliuksen neroudesta, jota voitaisiin nimittää hänen maailmankansalaisuudekseen. Niin paradoksaaliselta kuin kuulostaakin: ellei Sibelius olisi ollut 'kotonaan' Euroopassa, ellei hän olisi mitä syvällisimmin omistanut länsimaisen kulttuurin humanistista sivistystä ja sen mukana luonut itselleen kansainväliset mitat täyttävää tekniikkaa ja ilmaisukieltä, hän ei varmaankaan tänä päivänä olisi maailman silmissä Suomen kansanhengen viimeinen suuri ilmentymä. Juuri kansainväliset mitat täyttävänä taiteena Sibeliuksen säveltuotantoon sisältyy meidän vuosisatamme kielellä sanottuna se, minkä Lönnrot pelasti häviöltä Kalevalassa. Väärinkäsityksen välttämiseksi sanottakoon, ettei tässä tarkoiteta hänen nk. kalevalaisen kautensa sinfonisia runoja, vaan niiden jälkeisiä suuria absoluuttisen musiikin teoksia.

Palatkaamme alkuun. On kysymys arvoituksellisesta ilmiöstä, joka on meitä niin lähellä, ettemme sitä vielä täysin ymmärrä. Sen herättämän vastakaipun näemme ympärillämme: kansa tuntee yhteisesti tämän

poismenneen nykyhetkeen asti eläneistä miehistään suurimmaksi ja valmistaa hänelle välittömänä tunteenilmaisuna kunnianosoitukset, jonka kaltaiset ovat tulleet ehkä vain Suomen marsalkka Mannerheimin osaksi. Ja kuitenkin voidaan hyvin olettaa, etteivät kaikki kansan yksityiset jäsenet ole omakohtaisessa suhteessa Sibeliuksen musiikkiin. Tämän selityksenä voi olla muiden, pinnalla liikkuvampien tekijäin lisäksi se seikka, että kansa vaistoa Sibeliuksessa ihmisen ja taiteilijan kattaneen toisensa. Ei ole tarkoitus väittää, että Sibelius olisi ollut vailla inhimillisiä heikkouksia — sellainen väite vähentäisi hänen suuruuttaan — mutta voidaan väittää, että hänessä oli jokaisen suuren ratkaisun kohdalla myös ihmisenä luonteen kirkasta puhtautta ja ehdottomuutta sekä jaloa hyvyyttä. Onkohan kukaan, joka oikeassa asiassa on vedonnut Sibeliukseen, milloinkaan kääntynyt tyhjin käsin takaisin? (Ja kuinka moni on hänen hyvyyttään väärinkäyttänyt!) Ei hän myöskään kansansa kohtalon hetkellä noudattanut niiden kutsua, jotka painokkaasti kehottivat häntä jättämään maansa.

Niinpä häneen itseensä voitaisiinkin sovelluttaa ne hänen Suomen marsalkka Mannerheimistä lausumansa sanat, jotka Jussi Jalas on tallettanut: *»Maailma pysyy pystyssä vain sellaisten miesten varassa, jotka pystyvät unohtamaan itsensä.»*

WALLACE STEVENS

eräs nykyrunouden mestari

Pentti Karhunmaa

Wallace Stevens

Vuosisatamme suurista runoilijoista on Wallace Stevens saanut kauimmin odottaa tunnetuksi tulemistä. Vasta 50-luvulla ja erityisesti hänen koottujen runojensa ilmestymisen jälkeen (1954) on hänen asemansa vähitellen vakiintunut eräänä kaikkein parhaista ei vain amerikkalaisista vaan yleensä länsimaisista lyyrikoista. Kyseessä on ollut pitkä odotusaika 1879 syntyneelle. Mutta eipä Stevens ole itse liioin kiirehtinyt. — »Esikoiskokoelman» hän julkaisi 1923 — siis 44-vuotiaana — ja vasta kun kymmenisen vuotta oli kulunut tästä, seurasi huomattavan tuottelias kausi (8 kokoelmaa), joka on jatkunut hänen kuolemaansa saakka (1955).

Stevens ei varmaankaan ole suhtautunut runoutensa vain vähitellen herättämään huomioon nurjamielisesti kriitikkoja ja ynseää yhteiskuntaa syytellen. Hänellä on ollut muuta tehtävää. Valmistuttuaan asianajajaksi 1904 ja harjoitettuaan lakipraktiikkaa New Yorkissa useamman vuoden hän siirtyi erään huomattavan vakuutusyhtiön palvelukseen v. 1916, tullen sen varapresidentiksi 1934. Tällaisen liike-elämän piirissä suoritettun työn, josta moni julkisen toiminnan mies voisi ylpeillä, ei luulisi sopivan lainkaan yhteen sen kuvan kanssa, joka yleisellä mielipiteellä on runoilijasta. Kyseessä oleva paradoksi ei kuitenkaan sitä ole, vaan pikemminkin sääntö kuin poikkeus kun tarkastelemme tämän vuosisadan parhaita lyyrikoita. Ranskan tunnustetuimmista St. John Perse on entinen Washingtonin suurlähettiläs St. Léger-Léger, Paul Claudel on ollut samalla diplomaattisella paikalla, ja Paul Valéry aloitti uransa valtion pikkuvirkamiehenä sekä toimi miehuusvuotensa ennen Ranskan Akatemiaan tuloaan erään liikemiehen sihteerinä. T. S. Eliot löysi nopeasti oman alansa liike-elämässä kuuluisan englantilaisen kustannusliikkeen Faber & Faberin palveluksessa.

Näille runoilijoille on tyypillistä vielä se, etteivät he Eliotin ja Valéry'n kirjallisuusteoreettista ja myöskin yleisempiä aloja koskevaa kriittistä toimintaa lukuunottamatta ole millään tavalla puuttuneet monien vähäisempien maanmiestensä ja aikalaistensa tapaan erilaisten poliittis-sosiaalisten suuntausten seuraamiseen tai aktiiviseen kannatukseen. Heille näyttää riittäneen elämä omalla valitulla toimialalla ja runous. Niinpä Stevensin lausuma »Runoilijan tarkoitus ja tehtävä on luoda runoutta» herättikin pahennusta ja reaktion häntä vastaan 30-luvun sosiaalisesti asennoituneen kritiikin taholta.

Se, että Stevens on »välittänyt» ainoastaan runoudesta ja elämästä käy kyllä hänen tuotannostaan erittäin selvästi ilmi. Hän on ikäänkuin tarkoituksellisesti vetäytynyt syrjään »kirjallisuudesta» — s.o. kirjallisuuden harjoituksesta, kannanotoista päivän ilmiöihin, keskusteluista, analyyseista miten runoutta tehdään — luodakseen runoutta, tutkiakseen sen olemusta omalla tavallaan omassa tuotannossaan.

Määresana »runoilija», joka 1800-luvulta periytyvän yleisen käsityksen mukaan vivahtaa vahvasti »erikoisen» ja runsaasti alkoholia nauttivan värssyjä tekevän ihmisen ristisiitokseen, on hänessä niinkuin ylläluetelluissa muissakin suurissa lyyrikoissa löytänyt nykyaikaisen hahmonsä ja yleinen käsitys tarkennuksensa. — Baudelaire, Verlaine ja Rimbaud vähitellen mekanisoituvan »nuoren nykyaajan» käsissä olivat vielä kyvyttömiä kestäämään *ulkonaisesti* yhteiskunnan painetta. Mutta nyt ovat heidän alkamansa uuden tyylin, näkemisen ja sanonnan jat-

kajat oppineet tekniikan selvittääkseen myös elämässä. Ja juuri sitä kautta, niin myöntämällä arkipäivän todellisuuden kuin pidättymällä turhasta paheesta, muodin ja näkemyksen vaihteluista, on Stevens pysynyt luomaan erään modernin runouden merkkisaavutuksista.

Kaupunki ja lomamatkat

Stevensin koottuja selaillessa saa helposti vaikutelman: eksoottinen, erikoinen. Trooppilisia näkymiä ja kuvia on runsaasti. Kieli ja kuvat ovat ensinäkemältä sangen omalaatuisia. Mutta nämä havainnot osoittautuvat pian pinnallisiksi. Stevensin runous on ankkuroidunut arkipäivään, kaupunkiin. Hän ei ole niinkuin monet runouden erakot rakentanut itselleen omaa mielikuvitusvaltakuntaa. Hänen ajattelunsa, tyyliinsä ja näkemyksensä ovat »omalaatuisensa», niinkuin kaikilla suurilla. Mutta rakennusaineet ovat jokapäiväisiä. Hänen käyttämänsä kuvat ovat peräisin pääasiassa kaupungista ja lomamatkoilta. Ei kuitenkaan voi sanoa, että Stevens olisi »kaupungin runoilija» samassa mielessä kuin esimerkiksi Sandburg on kuvannut Chicagoa. Mutta hänen runoistaan näkee, että se luonto, jonka ilmiöt elävöittävät hänen mielikuvitustaan, on pääasiassa kaupungin ja esikaupungin aluetta. Liikemies, joka rasittavan, työpöydän ääressä istutun päivän jälkeen kävelee kotiin, on kirjoittanut:

Totuus riippuu kävelymatkasta järven ympäri,
keräten voimia ruumiin väsyessä pysähtyy
katsomaan valkovuokkoa.

Stevensin runous on täynnä viittauksia kasveihin, lintuihin, pikkujyrsijöihin, kaikenlaisiin luonnonilmiöihin, jotka liittyvät esikaupunkiin.

Toinen kuvaryhmä pohjautuu taas matkustukseen. Asianajajarunoilija etsii lomallaan virkistystä, niinkuin jokainen meistä tekee mielellään, maiseman vaihdoksesta:

Crispin tiesi
tarvitsevansa rehevää tropiikkia
virkistykseen.

Tai kuinka mukavaa onkaan olla tavallisena turistina »vanhassa maailmassa»:

Bergamo postikortilla, Rooma
pimeään laskeuduttua
Ruotsin kuvailua, Salzburg
varjostetuin silmin
tai Pariisi kahvilakeskustelussa.

Olen halunnut korostaa tätä puolta Stevensin runoudessa siksi, että helposti ajatellaan runoilijan »kokemuksen» olevan erilaatuista kuin tavallisen ihmisen. Asian ydin ei kuitenkaan ole koettujen asioiden vaan *näkemisen* erilaisuudessa ja intensiteetissä. Stevensille ainoa tie totuuteen on »näkevän silmän ja havaitsevan mielen kautta». Stevens hyväksyy elämän, kaupungin slummeineen ja esikaupungin nurmikutineen, ja itselleen valitsemassa elämänympäristössä hän on kotonaan. Niinkuin Elizabeth Green, joka on tutkinut ylläesitettyjä aiheita Stevensin runoudessa, on sanonut: »Hän elää nykyaikaisessa kaupunkiyhteisössä haluamatta kääntyä tai paeta siitä.»

Vaikeus — Kesän Uskomuksia

Stevensin runous on kieltämättä »vaikeata». Dagens Nyheterin arvostelija kutsui häntä hiljattain vaikeatajuisimmaksi moderniksi lyyrikoksi. Tämä tuskin kuitenkaan pitänee paikkaansa. Lukijan ei tar-

vitse Stevensin runouden ymmärtämistä varten olla varustettu sellaisilla yleisen ja kulttuurihistorian erikoistiedoilla kuin ymmärtääkseen esimerkiksi Poundia ja Eliotia, joiden teokset ovat täpötäynnä viittauksia spesiaalialoihin, joita tuskin kukaan runouden ammatti-ihminenkään hallitsee ilman laajoja selitysteoksia. Stevensin runot ovat kaikki itseselitteisiä kokonaisuuksia. Niin hänen sisäinen kuin ulkonainenkin muototajunsa näyttää erehtymättömältä. Ainoat viittaukset runon »ulkopuolelle» tapahtuvat runojen nimissä, jotka ovat useimmiten aivan kuin runon sisällölle ärsyttävän vastakohtaisiksi valittuja. 'Kuinka elää, mitä tehdä' on yllättävän banaali nimi kuutamotunnelmaiselle runolle, eikä 'Sammakot syövät perhosia, käärmeet syövät sammakoita, siat syövät käärmeitä, ihmiset taas sikoja'-nimellä näytä olevan muuta yhteyttä runoon kuin kuva virrasta, joka hamuilee kärsällään kuin sika. 'Taivas käsitettynä haudaksi', 'Itkevä Porvari', 'Jäätelö-keisari', 'Kani kummitusten kuninkaana' ynnä muut samankaltaiset huvittavat nimet vakaville runoille — tai päinvastoin — ovat Stevensille tyypillisiä. Hän näyttää sanovan — runoillani ei ole muuta kohdetta kuin mitä ne itse ovat. Monet hänen otsakkeistaan sitoutuvat runonsa tekstiin elimellisesti, mutta vasta pitkän pohdinnan jälkeen huomaa miten. Pääasia on se, ettei lukija lähde etsimään runosta otsikon kuvitusta, vaan jotain suurempaa tunne- ja kokemusyhteyttä, jonka siirto runon välityksellä lukijan tajuntaan lieenee ainoa lopullinen todellisen runouden tarkoituksiperä olipa sitten teksti näennäisesti miten helppoa tai vaikeata tahansa.

'Kesän Uskomuksia' (Katsaus N:o 2) on tyypillinen Stevensin pitempien runojen tekniikalle. Tässä tapauksessa otsake = aihe. Runo ei muodosta mitään vanhassa mielessä kertovaa kokonaisuutta, vaan kesän olemusta, sen idean täyttymistä, sanalla sanoen juhannusta, lähestyttään kymmenessä osassa eri näkökulmista. Lukijan ei tule mielestäni tavoitella runon merkityksen ymmärtämistä piste pisteeltä etenevänä viivana. Tarkoitus on tässä niinkuin useimmiten nykyaikaisessa lyriikassa antaa kokonaisuuden vaikuttaa *paineenomaisesti*. Runoa lukiessa kuvat syttyvät ja täydentyvät, lukija pysähtyy hetkeksi osuvan havainnon, pyöristetyn, aistimusvoimaisen kuvan kohdalle; hetken päästä on sen kehittämisestä kuitenkin luovuttu. Tulee uusia, entisestä täysin poikkeavia ryhmiä, jotka huolimatta erilaatuisuuksistaan tuntuvat painuvan mielen pohjalla olevan runon sanattoman yleissäyn, hahmon, puitteisiin siellä yhtyen kokonaisuudeksi.

Englantilainen tutkija Geoffrey Moore esittää 'Kesän Uskomuksista' seuraavan analyysin: »Runon aiheena ovat kesän täydellisyyden synnyttämät uskomukset ja mietiskely. Tältä tarkkailupaikalta — sanoo Stevens — voimme hetken aikana tajuta esineiden ja asioiden olennaiset piirteet, »katsokaamme tosiolevaa, ei muuta», ja löytää rauhan ja lohdutuksen tässä jatkuvuuden tunteessa. Mutta tämä on kuitenkin vain näköharhaa ja sellaisena hedelmätöntä, ja ne ajatukset muuttuvaisuudesta, joita vanhemmat ja rakastavaiset pelkäävät, voidaan siirtää vain hiukan tuonemmaksi. (Osastot I, II, III.) Kuitenkin: »Äärimmäisimmän täytyy olla hyvää», täyttymys tuo totuuden (IV) ja yksi päivä sekä tekee koko vuoden rikkaaksi että rikastuu sen ja kaikkien tulevien vuosien kautta. (V) Kuudennessa osassa Stevens puhuu käsin kosketeltavan todellisuuden totuudesta nähtynä mielikuvituksen valossa (»toinen mittaamattomissa oleva puoli»). Osat VII, VIII ja IX näyttävät kuvaavan Stevensin käsitystä runouden esittämästä osasta menneinä aikoina (»Kaukana metsissä he lauloivat epätodellisia laulujaan»); nykyajan sekasorrossa (»kuin tuhannet voimistelijat kierien alas aamun trumpetin säestyksellä»); ja tulevaisuudessa osassa IX, jossa on loistava metafora vanhan järjestyksen rappion keskellä uutta ään-

tään odottavasta kukosta, ääntä, joka »ei ole osa kuulijan tajunnasta». Lopuksi Stevens vahvistaa uskonsa siihen, että voima, joka on kaikkien näiden asioiden takana, on »epäinhimillinen», t.s. yksinkertaisesti toisenlainen kuin me itse.»

Mooren analyysiin voi pääkohdittain yhtyä. Se jäsentää runon lukijalle, joka ei ole ensimmäisen luennan jälkeen tiennyt »mitähän tästä oikein ajatella». Mutta 'Kesän Uskomuksia' on niinkuin Stevensin useat pitemmät runot aineistossaan niin rikas, että selityksiä voi kehittää loppumattomiin ja kuitenkin lukijan tajunta, hänen kykynsä mieltää vapaasti, luovuttaa omat kokemuksensa ja mielikuvansa runoilijan käyttöön, hänen kuviensa herästettäviksi ja hahmoteltavaksi on viime kädessä ratkaiseva.

'Kesän Uskomuksista' käy ilmi eräs Stevensin runouden suurista valta-aiheista. Oikeastaan hänen tuotantonsa kohde on koko ajan ollut »runous itse», »runouden olemus», »tapa nähdä, tajuta», »käsitetyn todellisuuden luonne ja sen suhde luovaan mielikuvitukseen».

Stevens on ensisijaisesti kiinnostunut näkemisestä ja havaitsemisesta sinänsä. Tämän huomaa hänen lyhimmistäkin runoistaan:

Tee

Kun norsunkorvat puistossa
repeytyivät pakkasessa
ja lehdet poluilla
juoksivat kuin rotat
lankesi sinun lamppusi valo
hohtaville pieluksille
meren, taivaan vivahteisille
kuin sateenvarjot Jaavalla.

Toinen yhtä tärkeä kysymys on miten tämän näkemisen voi välittää edelleen.

Huutavalle tuulelle

Mitä tavua etsitkään
Vocalissimus,
unen etäisyyksissä?
Sano.

Käsiteltävänämme olevassa runossa on taas paljon suoranaista luovan toiminnan, näkemisen ja havaitsemisen psykologiaa koskevaa. Maagillisen voimakas on kohta »Kolme kertaa takertuu keskitetty itse, kolme kertaa / kolmasti keskitetty itse omistettuaan / kohteen tarttuu siihen villisti tarkastaen. / Kerran ottaakseen vangiksi, kerran alistaakseen / tai tullakseen alistetuksi, kerran julistaakseen / saaliiksioton merkityksen, tuon kovan palkinnon / täydellisesti saavutetun, ilmeisen ja löydetyn».

Perusluonteeltaan on 'Kesän Uskomuksia'-runon laaja kompositio lähellä musiikkia. Kuviensa aika-ajottaisesta upeudesta huolimatta se on sittenkin nimenomaan »voces intimae» — sisäisiä ääniä, ja vain sellaisena avautuva.

Sininen Kitara

Kielellisesti on Stevensin runous asiantuntijoiden mielestä kehittyneintä, mitä englanninkielellä on luotu tällä vuosisadalla. Tämä ei perustu siihen seikkaan, että Stevensin kieli olisi vain ulkonaisesti

rikasta, viittauksineen laajaan lukeneisuuteen, ranskaan sekä latinaan, englanninkielen lähteisiin. Jotkut sanat ovat niin harvinaisia, etteivät ne lainkaan esiinny suppeammissa sanakirjoissa. Stevens ei kuitenkaan ole kielellinen eksentrikko, vaan käyttää sanojaan suurenmoisella täsmällisyydellä. Outo sana ei merkitse hänelle yksinomaan väriä, vaan mahdollisuutta sanoa vaikea asia oikeammin, lisätä runon kokonaisuuteen juuri sen kaipaama yläsävel. R. P. Blackmur, eräs Yhdysvaltojen johtavista kriitikoista, on sanonut: »Stevens on pystynyt yhdistämällä toisiinsa sisällöt niistä sanoista, jotka hän on havainnut tunteitaan vastaaviksi, muuntamaan nämä sanat tiedoksi.»

Tyylillisesti eroaa Stevens huomattavasti Amerikan kahdesta muusta suuresta, Poundista ja Eliotista, jotka myös ovat kielen mestareita. Voi sanoa, että kun Eliot on pienimpiäkin runojaan myöten draamallisen ilmaisun käyttäjä ja Pound puolestaan laajojen mittojen eepikko, on Stevensin tyyli lähinnä retorista. Sanalla lieenee hieman huono kaiku nykyaikaisessa käytössä. En tarkoita sillä kuitenkaan »kaunopuheisuutta» tai »pateettista maalailua». Sisimmältä olemukseltaan retorisuus ei tosiaan ole maalailua, vaan jonkin asian esittelyä, kuvaamista pyöristetysti useammalta taholta ilman lyhennyksiä ja tiivistystä. Tämä laajamuotoinen, näennäisesti löysä retorinen tyyli vastaa nähdäkseni Stevensin positiivista, havaitsevaa ja hyväksyvää suhtautumistapaa elämän ilmiöihin. Eihän tietysti ole kysymys siitä, että hän hyväksyisi ilmiöt sinänsä ja pyrkisi niitä kuvaamaan ulkokohtaisesti sellaisina kuin ne silmälle näkyvät. Hän pyrkii näkemään niiden taakse, niiden tosiolemukseen, niiden tragiikkaan tai komiikkaan, mutta pyrkimättä muuttamaan todellisuutta, tarkastelematta sitä miltään rajoitetulta näkökannalta ja yrittämättä parantaa sitä mikä on tai muovaamatta sitä järjestelmäksi. Sanalla sanoen hän on havaintojen tekijä — ei »näkijä» meikäläisen kirjallisuuskritiikin yleisesti käyttämässä merkityksessä — hän kertoo havainnoistaan suhteellisen laajasti, rauhallisesti ja seikkaperäisesti kuitenkin koskaan lankeamatta sanahelinään tai itsetarkoitukselliseen kielen maalailuun.

Stevensille on eräs aihe, eräs havaintojen teon kohde erittäin läheinen. Hän itse, eli oikeammin runoilija hänessä. Hän ei »laula» runoilijan ylpeästä mutta tuhoon tuomitusta kutsumuksesta. Hän kuvaa sitä mitä runoilija on: ei erilainen kuin muut ihmiset, vaan olennaisempi, joka ei näe eri tavalla vaan syvemmin. On hyvin vaikeata suoranaisesti kuvata Stevensin »tuloksia» tästä tutkimuksesta. Siihen antaa pääasiallisen vastauksen hänen tuotantonsa huippu, 33 osastoa käsittävä 'The Man with the Blue Guitar' (Mies, jolla on sininen kitara). Tämä runo, jonka voi huoleti asettaa 'Aution Maan' ja Pound'in 'Hugh Selwyn Mauberley'n rinnalle ja jota lukiessa tulee jopa Villon usein mieleen. Sininen kitara symbolisoi runoilijan erikoisuutta, erilaisuutta, joka ei sitä kuitenkaan ole muuta kuin näennäisesti. Soitin, sininen kitara, jonka käyttöön runoilija on sidottu, on sittenkin ainoa mahdollinen instrumentti kuvaamaan esineitä ja asioita juuri sellaisina kuin ne ovat.

Runon loppusäkeet viittaavat takaisin runon ja sen pohjalla olevan kokemuksen kautta elämään jakamattomana havaintona:

Tässä on tulevan ajan leipä.
Tässä on varsinainen kivi. Leipä
tulee olemaan meidän leipämme; kivi
tulee olemaan meidän vuoteemme
ja me tulemme nukkumaan öisin
ja me tulemme unohtamaan päivisin
paitsi niinä hetkinä jolloin haluamme soitollamme
luoda kuvitellun männyn, kuvitellun närhen.

Eräässä lyhyemmässä runossa on Stevens tulkinnut käsitystään ihmisestä »runoilevana eläimenä». Käyttämäni termi on karkea, mutta asiallinen. Ihmiskunta on muodostunut siksi, mitä se on, juuri näkemisen, havaitsemisen, tiedostamisen — sanalla sanoen runouden tietä.

Sanoista rakennetut miehet

Mitä olisimme ilman sukupuolimyyttiä,
ihmisen unelmaa tai runoa kuolemasta?

Kuu-hauteen kuohilaita — Elämä koostuu
elämän tulkinnosta. Ihmisen

unelma on yksinäisyys, jossa
muodostamme näitä tulkintoja unien repiminä

ja tappioita ennustavain loitsujen
peläten sitä, että tappiot ja unet ovat yhtä.

Koko ihmiskunta on runoilija, joka tallettaa
kohtalostaan paperille omat tulkintansa.

Syvemmilta uskomuksiltaan Stevens näyttää olevan »maailmallinen» ts. »tämänpuoleinen». Hän ei ole Poundin tavoin agitaattori ja yhteiskunnan parantaja — ei tunnustautunut korkeakirkollinen uskovainen niinkuin Claudel ja Eliot — eikä hänestä voi sanoa »yksinkertainen kristitty» niinkuin esimerkiksi Lagerkvististä. Mutta teoksissaan hän on runoilija, joka paremmin kuin kukaan aikalaisensa on kuvannut elämän monimuotoisena kokonaisilmiönä ja mitä se voi antaa sille, joka sen oikein pystyy tiedostamaan.

Stevensin runouden läpikäyvä symboli on aurinko, ja sitä, mitä tapahtuu auringon laskiessa, hän kuvaa seuraavassa järkyttävässä ja suurenmoisen kauniissa stanzassa:

Nainen kuulee tuon äänettömän veden yllä
äänen huutavan, 'Ei Palestiinan hauta
ole tyyssija viivyttelville hengille
vaan hauta, jossa Jeesus lepäsi'.
Me elämme auringon vanhassa kaaoksessa,
riippuvaisuussuhteessa välillä päivän ja yön,
yksinäisyyden saarella, kenenkään meistä vastaamatta
tuon laajan veden saavuttamattomissa, väistämättömän.
Hirvi kulkee vuorillamme, viheltää
viiriäinen välittömän huutonsa meille.
Makeat marjat kypsyvät viidakossa;
ja iltaisin muovaa jokunen kyyhkysparvi
epävarman, moniselitteisen aallon taivaan eristäytyneisyyteen
painuessaan pimeyttä kohden levitetyin siivin.

(‘Sunnuntai-aamu’ VIII)

(Viime numerossa julkaistu runo Kesän Uskomuksia sekä yllä olevaan artikkeleihin sisältyvät runot ja katkelmat on julkaistu Stevensin amer. kustantajan Alfred A. Knopf, Inc. luvalla.)

Pekka Lounela

Jouko Tyyri sivusi Katsauksen viime numerossa toimitustyön pulmia kirjoituksessaan »Sanan arvosta ja vapaudesta». Hän ilmoitti: »Toimittajan tehtävänä ei ole kertoa, mitä hän jostakin aiheesta ajattelee. Hän selittää, mitä muiden tulisi ajatella hänen työnantajansa mielestä... Kirjailija antaa sanalle itsenäisen arvon, toimittaja käyttää sitä välineenä. Kirjailija ilmaisee tai ainakin yrittää ilmaista näkemysensä kokonaan, mutta toimittaja esittää asiasta edustamansa aatteen kannalta edullisimmat puolet.» Ymmärrän erinomaisesti, mitä Tyyri tarkoittaa näillä sanoilla ja tiedän, että ne pitävät paikkansa siinä yhteydessä, missä hän esitti ne. Mutta koska asialla on toinenkin puoli, on syytä tarkastaa sitä.

Tyyrin määrittely toimittajan tavoitteista ja tehtävistä on tahallisen sovinainen: sillä kulttuurilehdistömme tämänhetkinen kouristus johtuu siitä, että toimittajat eivät ole alistuneet näihin työnantajien mielestä päivänselviin postulaatteihin. Siksi toimittajat ovat joutuneet kovempan helteeseen kuin konsanaan kirjailijat, jotka voivat keskittyä työhönsä häiritsijöistä riippumatta, koska se tapahtuu omassa kammiossa.

Ensiksi haluan kuitenkin palauttaa mieliin käsitteen, jota keskustelussa ei juuri ole käytetty, mutta joka on nähdäkseni tärkeässä asemassa, kun sanan vapaudesta keskustellaan: riippumattomuuden. Sillä ei tosin ole suoraa suhdetta vapauteen. Riippuvaisessa lehdessä saatetaan sallia henkilökohtaisten mielipiteiden esittämistä; »riippumattomassa» se voidaan kieltää. Jokainen julkaisu on periaatteessa ja lain kirjaimen nojalla »riippuvainen», koska sen kirjoituksista vastaa joku. »Riippumattomalla» tarkoitan tässä kuitenkin sellaista, joka ei ole riippuvainen yhtiöiden ja laitosten määräysvallasta. Kustantajat ja julkaisijat haluavat välttämättä säilyttää riippuvaisuussuhteen, vaikka ne voisivat — jos haluaisivat tehdä kulttuurityötä omaansa aina kysymättä — järjestää tukensa niin, että lehdille suotaisiin autonomia.

Periaatteessa ei ole lainkaan varmaa, että yksityisestä henkilöstä riippuvainen lehti muodostuisi vapaammaksi kuin yhtiöstä tai laitoksesta riippuvainen. Esimerkiksi Suomalaisen Suomen kriisi johtuu perimmältään siitä, että se on riippuvainen prof. Esko Aaltosesta luultavasti enemmän kuin Suomalaisuuden Liitosta ja varmasti enemmän kuin Valiolehdet Oy:stä. Mutta toisaalta prof. Aaltonen on sallinut käyttää itseään korkeimpien voimien välikappaleena, niin että lopputuloksena on mielipideterrorin syntyminen; hän on vastuussa siitä, vaikka virikkeitä olisi tullut muualtakin. Korkeimpien voimien toimenpiteillä lakautetut Ajan Kirja ja Näköala — Eino Leinon Seuran ja Werner Söderström Oy:n kirjalliset lehdet — olivat vapaita, mutta riippuvaisia. Tuntuu ilmeiseltä, että niiden lyhytikäisyys johtui niiden riippuvaisuudesta. Suomen Kulttuurirahaston silmantekevät taas ovat useaan otteeseen pelastaneet Parnasson, joka on riippuvainen erittäin monista.

Nähdäkseni on kuitenkin kiistatonta, että mitä löyhempi intressiryhmä lehteä vallitsee, sitä paremmat mahdollisuudet sillä on vapaasti suorittaa niitä tehtäviä, jotka sille on ajateltu. Parhaassa tapauksessa riittää julkaisijoita lähentävä henkinen yhteenkuuluvaisuus. Kun on kysymys kulttuurilehdestä, tulee suosia niitä, joiden intressi on henkistä laatua. Mutta kun taloudelliset, poliittiset ja arvovaltasyyt vaativat toisaalta organisation tehostamista, toisaalta sisällön yhdenmukaistamista, ei juuri voida kuvitella, että yhtiö tai institutio sallisi hallin-

taansa joutuneelle julkaisulle autonomiaa. Ne valitsevat toimittajat toteuttamaan määräämiään tehtäviä: se on merkittävä rajoitus. Kirjoittajien parissa latenttina tai ilmaistuna havaittu orgaanin tarve ohjataan hyödyttämään julkaisijaa. Tämän takia riippuvaisissa lehdissä on valmiina ristiriidan alkio.

Suomalainen Suomi on prof. Aaltosen kannalta melko autonominen ja riippumaton: lehden avustajien kannalta se ei siitä huolimatta ole vapaa. Esitän tämän huomautuksen vain siksi, ettei minun epäiltäisi pitävän termejäni absoluuttisina. Tarkastelen asiaa yksityisen kirjoittajan ja kirjoittajakunnan kannalta — niiden kannalta, joissa reagoinnit ja ajattelu herättävät »oman» julkaisun tarpeen. Sitä voidaan sanoa kirjoitusssyhyksi, mutta yksinomaan myönteisessä mielessä.

Parnasso perustettiin aikoinaan tyydyttämään Ajan Kirjan ja Näköalan jättämää julkaisun tarvetta. Se on täyttänyt hetkittäin tämän tehtävänsä. Mutta olen kuullut lehden avustajien jatkuvasti kaipaavan uutta lehteä, koska se siitä huolimatta, että vapauden periaatetta on viime aikoihin asti pidetty kunniaissa, ei ole kyennyt osoittautumaan riippumattomaksi, toisin sanoen luotettavaksi. Tästä näkyy selvästi se, ettei lehti täytä kirjoittajakunnan orgaanin tarvetta pelkästään hyväksymällä ja painattamalla kirjoituksia, jotka täyttävät sen tasovaatimukset.

Voidaan tietysti väittää, että eräiden henkilöiden orgaanin tarve on perin vähäpätöinen seikka: kulttuurilehden tehtävä on muka tarjota lukemisiksi kirjoituksia eri aloilta ja siten valistaa lukijoita. Todellisuudessa esimerkiksi Valvojan — ainoan autonomisen kulttuurilehtemme — hengissä pysyminen osoittaa, miten tärkeä tekijä se on. Tämän tapainen lehtihän on yhteydenpitoväline, jonka avulla sana saadaan juuri niiden henkilöiden korviin, jotka haluavat ottaa sen vastaan. Siksi lukijakunnan laajuus ei ole tärkeintä, vaan sen taso. Valvojaa lukevat todennäköisesti juuri Valvojan tasoiset lukijat jne.

Kun kerran julkaisun tarvetta ilmenee, jonkin lehden olisi se täytettävä. Pelkkää informaatiota ja ajanvietettä varten on perustettu omat lehtensä, joiden kanssa ei käy kilpaileminen. Jos asian tätä puolta ei oteta huomioon, lehti on kulttuurielämän kannalta hyödytön ylellisyyslaitos, jota pidetään käynnissä sitä itseään varten ja syötetään lukijoille pettua leivän hinnalla. Totista ilmaisuntarvetta poteva kirjoittajajoukko saattaa muodostua kiusalliseksi taakaksi niille, joista lehti on riippuvainen, mutta vain se kykenee antamaan lehden sisällölle kantavuutta ja merkitsevyyttä.

Tyyrin määritelmä toimittajasta vastaa kaupallisen julkaisijan ihanerenkiä. Se ei päde — se ei saa päteä — kulttuurilehtiin, joiden tehtäväksi ei ole määritelty rahan haavimista, vaan sivistyksen välittäminen. Mikäli toimittaja niissä pakotetaan työskentelemään Tyyrin esittämällä tavalla, joudutaan kokemaan pelkkiä kriisejä. Kulttuurilehden toimittajan tulee nauttia paitsi julkaisijan myös niiden luottamusta, joiden ilmaisuntarvetta se palvelee — ja sitä kautta niiden luottamusta, jotka lehden kautta pyrkivät kosketukseen sen kirjoittajien kanssa, siis lukijoiden. Muuten lehden nimellisellä vapaudella ei ole mitään merkitystä. Tällä en tarkoita klikkipolitiikkaa, vaan yksinkertaisesti sitä, että lehden omat tarpeet on otettava huomioon, kun sen asioita ratkotaan.

Selvyyden vuoksi otan esimerkin: Valvojan. Se täyttää nähdäkseni meillä parhaiten riippumattomalle ja vapaalle lehdelle asettamani vaatimukset. Se on luonteeltaan akateeminen, konservatiivinen julkaisu, jonka kirjoittajakuntaa varmaankin tyydyttää parhaiten sen palstoille pääseminen; sen ympärille kerääntynyt ryhmä on verraten epähomogeeninen; sen toimittajan valtuudet ovat niin laajat kuin voidaan toivoa. Olisi väärin nimittää Kauko Kare sen toimittajaksi tai määrätä Tuomas

Anhava laatimaan joka numeroon kirjallisuustehtävä, kuten voitaisiin kuvitella käyvän, jos oletettaisiin, että lehti olisi samassa asemassa kuin muut tämän alan julkaisumme.

Lehden henkisen intressipiirin asema tehtävänsä täyttävässä kulttuurijulkaisussa on riippumaton ja autonominen. Tätä on oikeus vaatia, sillä se investoi lehteen henkisen pääomansa. Toimittaja on sen luottamusmies: tämä tilanne vallitsee automaattisesti niissä lehdissä, jotka syntyvät orgaanin tarpeesta pienin taloudellisin edellytyksin. Tällöin toimittajakin ilmaisee näkemystään — tosin käyttäen toisten sanaa välineenään. Ja hänen näkemyksensä saa oikeutuksensa juuri siitä, että hän on luottamusmies, ja säilyttää oikeutuksensa niin kauan kuin hän on sitä. Jos luottamuskriisi syntyy, toimittajan on jätettävä paikkansa. Tämähän vivahtaa suorastaan demokratialta?

Henkinen intressipiiri on aina niin epäyhtenäinen, ettei siitä voi kehittyä hirmuvaltiasta, kuten jostakin kaupallisesta yhtiöstä tai yksityisestä asianharrastajasta. Sen vierottaminen johtaa entisten luovien resurssien menettämiseen ja — jos mahdollista — uusien hankkimiseen. Suomen kokoisessa maassa se on niin pitkälinen ja tuskallinen prosessi, että se koituu vahingoksi kaikille osapuolille.

Tilanne aikakauslehtirintamalla ei voi nykyisestään paljon synkistyä. Vuodesta 1950 on taannuttu jatkuvasti. Sivistyneet ihmiset ja heidän lehtensä valittavat poliittisen elämämme rämettyneisyyttä. Samaan aikaan hyväksytään olankohautuksin kulttuurielämämme kehitysmahdollisuuksiin suunnattuja iskuja. Puhutaan vapaudesta ja taistellaan kulttuurielämän ja sen orgaanien autonomiaa vastaan.

Kysykää vielä, tarvitaanko uutta lehteä.

(Maist. Teuvo Rasku on ystävällisesti antanut Katsauksen julkaista seuraavan otteen laatimastaan kirjasesta, joka on äskettäin ilmestynyt nimellä «Kirkko vaakalaudalla».)

Kirkonmiehetkin havahtuvat

On luonnollista, että kirkon osakseen saama arvostelu on alkanut vähitellen havahduttaa myös papistoa näkemään kirkon ja valtion suhteeseen liittyviä epäkohtia. Tämä on ilmennyt kahdella tavalla: toisaalta on kirkon ulkonainen toiminta lisääntynyt, jopa hätääntyneeseen touhukkuuteen saakka, toisaalta on kirkon oman edustajiston keskuudesta alkanut kuulua ääniä, jotka kiinnittävät huomiota kirkon talouteen liittyviin epäkohtiin.

Parisen vuotta sitten rovasti A. E. Jokipii antoi erään sanomalehtitoimiston välityksellä haastattelun, jossa hän otti sen rohkean kannan, että kirkollisverotus olisi muutettava vapaaehtoisuuden pohjalle. Puhelinkeskustelussa rovasti Jokipii nimesi kirjoittajalle eräitä muitakin kirkonmiehiä, jotka olivat asiassa hänen kanssaan samalla kannalla. Aivan äskettäin oli päivälehdissä myös uutinen, jonka mukaan Joroisten seurakunnan kappalainen, pastori Antti J. Rantamaa on tehnyt ehdotuksen, että Joroisten seurakunnan kirkollisvero 10 vuoden kuluessa asteittain kokonaan poistettaisiin.

Tunnettu settlementityön tekijä teol. tri Sigfrid Sirenus julkaisi »Yhdyssiteessä» 1956/8 kirjoituksen, jossa hän mm. kiinnittää huomiota kirkon taloudenhoitoon liittyviin epäkohtiin. Koska Sirenus ilmeisesti edustaa sitä osaa papistosta, joka ainakin osittain näkee ja myöntää kirkon epäkohdat, mutta pelkää radikaaleja, asian ytimeen käyviä muutoksia, lienee syytä tarkastella hänen ajatuksiaan hieman lähemmin. Sirenus lähtee kirjoituksensa alussa toteamuksesta, että

»Suomenkin kirkko on aikanaan ollut enemmän sosiaalinen kansankirkko kuin mitä se nyt on. Sellaiset lempinimet kuin Korpi-Jaakko ja Koski-Jaakko yms., joita kansa itse on antanut eräille korvenraivaaja- ja koskenperkaajapapeilleen, ovat tästä todistuksena. Ja se, mitä kansankirkon työntekijät ovat esimerkiksi tehneet kunnalliselämän järjestämiseksi sekä koululaitoksen ja kansansivistyksen luomiseksi, kuuluu tähän.» Sirenus huomauttaa tämän jälkeen, että vaikka kansankirkon aloitteita ja toimintaa ei enää tarvita näillä aloilla samassa mielessä kuin aikaisemmin, ei kansankirkon sosiaalinen tehtävä ole silti tullut loppuun suoritetuksi. Kirkon sosiaalisten tehtävien ala onkin Sireniuksen mielestä entisestään laajentunut. »Eikä vain laajentunut, vaan siirtynyt sellaisille elämän aloille, jotka ovat vielä läheisemmässä yhteydessä kirkon varsinaiseen perustehtävään, sen sielunhoitotyöhön ja kristilliseen kasvatustyöhön, kuin sen varhaisemmat sosiaaliset toimet. Sellaisia tehtäviä ovat kansankirkon osuus vapaaseen kansansivistystyöhön, yhteiskunnallisen huollon persoonalliset tehtävät ja sosiaalisen oikeamielisyyden juurruttaminen yhteiskunnassa. — — — Voidakseen niitä suorittaa kirkon tulisi ensin korjata omat epäkohtansa, jotta sillä — kun se tarttuu toisten asioihin — itsellään olisi sosiaalisesti, moraalisesti ja taloudellisesti niin sanoakseni puhtaat paperit. Ja sen tulisi olla sillä tavoin riippumaton poliittisten kollektiivien ja markkina-

järjestöjen etupyrkimyksistä sekä niin tietoinen kutsumuksestaan kansan elämässä, että se kaikessa toiminnassaan tekisi kaiken voitavansa vanhurskauden puoltamiseksi yhteiselämässä ja erityisesti puoltaisi heikkojen asiaa.»

Edellä esiteltyjen valmistelujen jälkeen tri Sirenius kysyy:

»*Millainen meidän kirkkomme asema kansankirkkona tällaisten ajatusten ja tehtävien taustaa vastaan meidän päivinämme on? Onko se vahva vai hyvin heikko?*» Ja hän jatkaa: »*Täytynee vastata, että se on enemmän pienten hengellisten ryhmien kirkko kuin kansankirkko. Esitän siitä muutamia tosiasioita.*» (Kursivoitu painoasu on Sireniuksen.)

Eräänä puhuvimpana esimerkkinä heikosta seurakuntaharrastuksesta Sirenius pitää laimeaa papinvaaleihin osallistumista. Hän löytää arvostelun aihetta myös asioissa, jotka liittyvät seurakuntien hallintoon. Erytisen huolestuttavana ilmiönä Sirenius pitää sitä, ettei edes seurakuntien talousasioitten hoito ole herättänyt seurakuntalaisia, vaikka yksistään Helsingin seurakuntien menot nousevat n. 1.200 miljoonaan markkaan vuodessa. Hän sanoo tästä mm. seuraavaa:

»*Vuosien varrella olen koettanut kiinnittää tähän huomiota. Olen kirjoitellut lehtiin ilman mitään reagointia asianomaisten puolelta. Olen puhutellut pappeja pyytäen heitä laajentamaan aktiivista valitsijapiiriä. Mutta heillä ei ilmeisesti näytä olleen siihen halua. Olen puhutellut kristillisten sosialidemokraattien johtavia henkilöitä. Mutta heillä ei näytä olleen rohkeutta käydä käsiksi reformiin.*»

Pyrkiessään saamaan papiston sosiaalisen omantunnon aktiiviseksi Sirenius myös ehdottaa, että papisto vapaaehtoisesti luopuisi esim. indeksikorotuksesta, ollakseen siten taloudellisen uhrivalmiuden esimerkkinä.

Tri Sireniuksen ajatukset osoittavat, että niiden kirjoittajalla on tavallista syvemmän hengellisyyden ja humanisuuden elävöittävä näkemys kirkon nykyisistä tehtävistä. Tämän seikan havaitseminen ei kuitenkaan estä tekemästä hänen ajatuksiinsa täydentäviä ja kriittisiä — osaksi hyvinkin kriittisiä — reunamerkintöjä.

Vaikka voidaankin varauksetta yhtyä Sireniuksen toteamukseen, että papisto on menneinä vuosisatoina tehnyt Suomen kansalle suuria palveluksia sekä henkis-hengellisillä että yhteiskunnan käytännöllisillä aloilla, on asialla myös toinen puoli. Meidän täytyy nim. muistaa, että kansa ei ko. vuorovaikutussuhteessa ole ollut ainoastaan saavana puolena. Menneet sukupolvet ovatkin antaneet papiston heille jakamasta hyvästä täyden psykologisen ja taloudellisen korvauksen. Tosin on myönnettävä, että kansan papistolle suoma psykologinen hyvitys on suureksi osaksi ollut luonteeltaan passiivista. Onhan se nim. pääasiassa rajoittunut siihen, että kansa — enemmän tai vähemmän nöyränä ja kuuliaisena oppilaana pysytellen ja sille tarjotun opetuksen omaksuen — on antanut papistolle mahdollisuuden tuntea olevansa tärkeä, jopa korvaamaton yhteiskuntaluokka. Jokainen, joka vähänkin on selvillä varsinkin länsimaisen tyyppisessä yhteiskunnassa kasvaneen ihmisen tarpeesta päästä yhteiskunnan näkyville johtoportaille, oivaltaa, että kansan tällä tavoin papistolle suoma hyvitys on ollut arvoltaan varsin merkittävä.

Mutta kansa on — kuten edellä jo mainittiin — suorittanut kaikesta siitä, mitä papisto on sille antanut, myös taloudellisen hyvityksen — ja tavallisesti varsin runsaan. Kaikenkaikkiaan voidaankin mielestäni hyvin perustein sanoa, että kukin sukupolvi on omalla tavallaan korvannut sen työn, minkä papisto on sen hyväksi tehnyt. Kukaan ei varmaan odotakaan, että tämän sukupolven jäsenet osoittaisivat papiston nykyisille edustajille kiitollisuutta niistä palveluksista, joita heidän

vuosisatojen takaiset virkaveljensä ovat esi-isillemme ja -äideillemme suorittaneet. Missään tapauksessa ei kiitollisuuden tunteemme menneitä sukupolvia kohtaan saa riistää meiltä vapautta arvostella nykyistä kirkkoa ja sen edustajiston toimintaa.

Mitä Sireniuksen esittämiin kirkon reformiajatuksiin tulee haluaisin niitten suhteen yleisesti huomauttaa, että ne ovat mielestäni kertakaikkiaan riittämättömiä. Ne eivät nim. käy käsiksi itse ydinkysymyksiin: kirkon opillisiin hiekkouksiin ja sen taloudellisesti kohtuuttomaan verotusetuoikeuteen. Ehdotukset, jotka tähtäävät seurakuntaelämän vilkastumiseen, papiston palkkauksen vapaaehtoiseen alentamiseen yms. ovatkin — niin kauniilta kuin ne saattavatkin näyttää — näennäisreformia, kulisseeausta ja todellisten ongelmien karttamista.

Eduskunnalle jätetty toivomusaloite

Kirkon taloudenhoidon ympärillä käydyn liikehtimisen merkittävin tapahtuma on epäilemättä kansanedustaja Varma K. Turusen viime helmikuussa eduskunnalle jättämä ja myös sos.dem. puolueen edustajaryhmän puheenjohtajan Gunnar Henrikssonin allekirjoittama toivomusaloite. Siinä aloitteentekijät esittävät eduskunnan hyväksyttäväksi toivomuksen,

»että hallitus suorittaisi kaikinpuolisen selvityksen niistä tekijöistä ja vaikutuksista, jotka jo ennakolta olisi otettava huomioon siinä tapauksessa, että valtion ja kirkon välistä organisatorista yhteyttä nykyisestäään muutettaisiin tai että tämä yhteys lakkautettaisiin.»

Aloitteen perusteluissa kiinnitetään myös huomiota edellämäinittuun, lehdistönkin palstoilla ilmituotuun seikkaan, että kirkon keräämiä varoja voitaisiin käyttää hyödyllisemminkin. Siinä nim. sanotaan mm. seuraavaa:

»Kansalaiset kummastelevat minkä vuoksi niidenkin, jotka eivät kuulu niin sanottuun kansankirkkoon, on osallistuttava kirkon ylläpitämistä tarkoittaviin kustannuksiin. Toisaalta kuulee niidenkin kansalaisten taholta, jotka kuuluvat kirkon tai erilaisten uskonnollisten yhdyskuntien jäsenyyteen, ihmettelevän sitä, minkävuoksi jonkin liikeyrityksen, osuuskunnan, asunto- tai muun osakeyhtiön on suoritettava varsin huomattavia rahamääriä niitä sivuamattomiin tarkoituksiin tai — jos pakollista verotusta tätäkin tietä hoidetaan — *miksi ei näin kertyneitä varoja käytetä enemmän kansankokonaisuutta hyödyttäviin kohteisiin* (kurs. kirjoittajan). On myös kummasteltu sitä, että valtio itse osallistuu kustannuksiin, jotka eivät sille varsinaisesti kuulu: onhan esim. valtion vuoden 1957 tulo- ja menoarvion 10. Pääluokan kohdalla osoitettu molempien kirkkokuntiemme tarpeisiin yhteensä lähes 80 miljoonaa markkaa, erilaisista kirkon piiriin kuuluvista tuki- ja lainoitusmäärärahoista puhumattakaan.»

Aloitteen perusteluissa viitattiin myös siihen, että eräissä läntisissä naapurimaissamme vastaavanlainen selvittelytyö on vireillä tai jo suoritettu.

Juridiset henkilöt ja kirkollisverotus

Verotusoikeus on periytynyt kirkolle vuosisadasta toiseen. Vuonna 1886 tätä koskevaa lakia jonkinverran muutettiin. Oleellisilta osiltaan jäi se kuitenkin koskemattomaksi. Niinpä jäivätkin yhtä hyvin maaomaisuus, teollisuuslaitokset kuin muut liikeyrityksetkin kirkon verotuskohteiksi. Kuinka kohtuutonta kirkon verotusoikeus nykyaikana todella on, ymmärrämme kun tiedetään, että esim. osakeyhtiöitten lukumäärä on vuodesta 1886 monikymmenkertaistunut samalla kun niitten

tuotto on joissakin tapauksissa suurentunut satakertaisesti, jopa tuhatkertaisesti. Kaikesta tästä työn tuloksesta saa kirkko nauttia tuloja ilman, että se itse olisi ansioitunut muulla tavoin kuin siten, että se on voinut säilyttää verotusoikeutensa entisellään. Niihin suhteellisen vähäisiin sosiaalisiin toimiinkin, mitä sillä nykyään on, se on ryhtynyt yleisen mielipiteen painostuksesta ja nuristen.

Vuonna 1922 laadittiin Suomessa uskonvapauslaki, joka antoi yksityiselle henkilölle mahdollisuuden erota kirkosta, liittyä tai olla liittymättä johonkin toiseen uskontokuntaan. Samalla yksityishenkilö vapautui maksamasta valtiokirkolle veroa. Laki oli sinänsä suuri edistysaskel. Sen varjopuoleksi kuitenkin jäi, ettei se suonut sellaisillekaan juridisille henkilöille, osakeyhtiöille, liikeyhtymille jne., joiden jäsenet olivat kirkosta eronneet, vapautusta kirkollisverosta. Onkin merkillepantavaa, että myös valtio samoin kuin uskonnolliset järjestöt ovat luterilaiselle kirkolle verovelvolliset. Ainoan poikkeuksen tekevät tässä suhteessa ne yhtymät, joiden osakkaat kuuluvat ortodoksiseen kirkkoon. Ei tarvinne huomauttaa, ettei evankelisluterilainen kirkko vapaaehtoisesti suostunut korjaamaan ortodokseja kohtaan harjoittamaansa epäoikeudenmukaisuutta. Se pakotettiin siihen. Ilmeistä myös on, etteivät muutkaan juridiset henkilöt, ovatpa niiden jäsenet eronneet kirkosta uskonnollisista tai muista syistä, vapaudu valtiokirkon rasituksista ennenkuin ne ponnekkaasti ryhtyvät seuraamaan ortodoksisen kirkon jäsenten ennakoimaa menettelyä. Ettei sitä ole vielä tapahtunut on kummeksuttavaa sinänsä, etenkin kun asiasta sentään on verraten usein julkisessa sanassakin keskusteltu. Tässä yhteydessä mainittakoon tuomari Väinö Voipion kirjoitukset, joiden antamia tietoja tämänkin alaotsakkeen alla on käytetty hyväksi.

Sopiiko presidenttiä arvostella?

Ennenkuin uskallamme kajota aiheeseen, joka on Suomessa hyvin tulenarka, katsomme, millainen on tilanne demokratian luvatussa maassa Amerikassa.

NEW YORK TIMES esitti äskettäin värikkään listan niistä syytöksistä, joita aikaisemmin niin arvossapidettyä Eisenhoweria vastaan on viime aikoina esitetty. Presidenttiä moititaan siitä, että

hän julistaa periaatteita, joita hän ei pidä,

hän ottaa vastaan lahjoja, joita hänen ei pitäisi ottaa vastaan (härän ja traktorin farmilleen Gettysburgiin),

hän puolustaa toisinaan lakeja tietämättä niiden sisältöä,

hän on horjuva,

hän nimittää virkamiehiä, jotka eivät ole virkoihinsa riittävän soveliaita (mm. suurliikemies Gluckin lähettilääksi Ceyloniin, vaikka Gluck senaatin edessä ei tiennyt edes Ceylonin ja Intian pääministerin nimeä), ja

hän valehtelee silloin tällöin.

Muissa suurissa demokraattisissa maissa näyttää presidentti sen sijaan olevan arvostelun ulkopuolella. Esimerkiksi Länsi-Saksassa on hyvänahkaisen näköinen liittopresidentti Heuss saanut säästyä sellaisilta murskaavilta arvosteluilta, joita liittokansleri Adenauer, »uusi Hitler», on saanut osakseen. Länsi-Saksan valtiösäännön mukaan on kuitenkin liit-

tokansleri maan poliittinen johtaja, joka on vastuussa mm. ulkopoliitiikasta. Tässä onkin ongelman selvitys.

Kaikissa läntiseen malliin demokraattisissa maissa *politiikan tosiasiallinen johtaja on myös avoimen kritiikin alainen*. Tällainen menettely vastaa demokraattisen valtiomuodon yleistä henkeä ja on maan edun mukaista, koska erehlymätöntä ihmistä ei ole vielä syntynyt. Arvostelun ulkopuolella pyritään pitämään presidenttiä, kuningasta tai kuningatarta, kun näiden tehtävä on lähinnä edustusluontoinen. Demokratian henki edellyttää, että kaikki yleiset asiat — vain eräitä välttämättömiä sotilassalaisuuksia lukuun ottamatta — ovat julkisen ja avoimen arvostelun alaisia.

Suomessa sen sijaan eletään vielä tsaarivallan perinteissä. Täällä vakiintui 20- ja 30-luvuilla tapaa, että presidentin toimenpiteitä ei juuri sopinut kritisoida. Kun terve avoin kritiikki estyi, kehittyi erityinen suomalainen tapa arvostella presidenttiä, *sala-ampuminen, vihjaileminen pääkirjoituksissa ja huhujen levittäminen*, joka erikoisesti tänä syksynä armon vuonna 1957 on puhjennut upeaan kukoistukseensa. Tämä sala-ampuminen, Joukahaishenki, elää suomalaisessa kansanluonteessa villinä haluna; on sanottu (prof. Ketonen), että meillä suomalaisilla

on taipumus Joukahaisen tapaan ampuu salasta ja kätköstä jokaista liian näkyville kohonnutta miestä.

Tähän kansalliseen paheeseen toisi ainakin lievitystä se, että presidentin tekojen kritisoiminen muuttuisi sala-ampumisesta julkiseksi keskusteluksi. Selvässä julkisessa keskustelussa on väitteiden tueksi esitettävä tosiasioita, muuten voi joutua syytteeseen vaikkapa kunnianloukkauksesta. Vihjailut karisevat pois.

Lopputulos edellisestä: presidentin arvostelu, kun se nojaa varmoin tosiasioihin, on maan edun mukaista toimintaa.

Kirkon elämänskysymys

YLIOPPILASLEHTI, jota kunniotamme avosanaisesti naapurina, avasi viime syyskuussa keskustelun Suomen kirkon nykyisestä tilasta. Erittäin arka aihe, ja mainittu lehti saikin kristillisiltä veljiltä äkkiä kuulla kunniansa. Myrkyllisistä ja ylimielisistä vastineista ei tullut loppua, poikkeuksina vain tohtori Juvan ja pastori Sarantolan kirjoitukset. Kirkolle esitetyt suorat kysymykset sen sijaan osattiin vastineissa sivuuttaa. Kysymys oli lyhyesti sanottuna siitä, että Suomen luterilainen kirkko on rakentanut vuosisatojen kuluessa ympärilleen Kiinan muurin, joka on sen laatuinen, että se estää laajoja ihmispiirejä, erikoisesti akateemista sivistyneistöä ja työväestöä pääsemästä kirkkoon ja viihtymästä siellä. Tämän Kiinan muurin muodostaa joukko kirkossa yleisiä asenteita, jotka ovat suunnilleen seuraavat:

1. Puhdasoppinen suvaitsemattomuus, joka estää yksilöllisten uskonnollisten vakaumusten muodostumista. Luther edusti vain erästä tapaa käsittää kristinuskon ydinasiat; oikeata Lutherin seuraamista on se, ettei joka kohdasta tunne olevansa sidottu siihen ajatustapaan, jota Luther edusti.

2. Kielteinen suhde filosofiaan ja tieteeseen. Olkoon, että useat

kirkonmiehet pitävät tieteellistä totuuden etsimistä suurella arvostuksella: kirkon yleinen mielipide katsoo sitä karsaasti. Sellaista hengen vapautta kuin katolisessa kirkossa ei luterilaisessa filosofilla ole.

3. Ahdas asenne taiteeseen. Johtuen kai siitä, että Luther itse ei pystynyt saavuttamaan positivistista suhdetta renessanssin taiteeseen — vaikka hän kävi Roomassa —, on hänen perustamassaan kirkossa ollut ymmärtämys taidetta kohtaan aina varsin heikko. Sellaisessa kirkossa eivät taiteilijat viihdy, he etsittyvät katoliseen kirkkoon.

Jokainen, joka tuntee yleisiä mielialoja nuoren polven piirissä, voi sanoa, että Suomen kirkko jää toiseksi lähivuosikymmeninä täällä leviävän katolisuuden rinnalle; ellei se näissä kohdissa ratkaisevasti avarra näkemyksiään. Kysymys on nyt siitä,

Kuka pelastaa Suomen kirkon?

Siitä, että kirkkomme piirissä ymmärretään esitettyjen kysymysten vakavuus, saatiin pian osoitus. Piispa Gulin kutsui joukon akateemisia nuoria keskusteluun. Se mitä piispa sekä hänen adjutanttinsa teol. tohtori Siirala siellä lausuivat, osoitti, että ainakin eräät kirkonmiehet ovat tietoisia edellä mainitusta Kiinan muurista. Kenties siinä jo onkin pieni aukko, joskaan ei vielä karmelin kokoinen. Lainaamme tässä katkelman tohtori Siiralan erästä puheenvuorosta:

»Mutta olemmeko sisäisesti vapaa kirkko? — Minä ryhdyin Lutherin tutkimukseen, jota olen kymmenen vuotta puskenut, sitä varten, että tahdoin saada selville, voiko tässä kirkossa olla pappina hyvällä omallatunnolla vai ei. Mitä pitemmälle Lutheria luin, sitä vakuuttuneemmaksi tulin siitä, että Luther on sopimaton oppiisäksi. Hän on taistellut vain yhden asian puolesta, kristityn vapauden. Mutta luterilainen orto-

doksia on myöhemmin tehnyt hänen laki-evankeliumierottelustaan samanlaisen kaavan kuin katolinen kirkko on tehnyt luonto-armopistaan. — Minun käsittääkseni — puhun karrikoiden — tämä luterilainen katolisuus on ollut paljon huonompaa kuin roomalainen.

»Roomalaisella kirkolla on ainakin pitkät perinteet, aina alkukirkosta saakka. Meidän perinteemme ovat lyhyet. Minun käsittääkseni ei ole aika keskustella siitä, onko seurattava Lutheria vai katolisuutta. Lutheria ei voi seurata. Roomalaiskatolinenkin perintö, valtavana eurooppalaisena kulttuurina, on meidän omaisuuttamme. Ja sitten meillä on oma luterilais-ortodoksinen perintömme. Näiden keskellä me joudumme taistelemaan valtavan taiste-

lun siitä, ettei Jumalan sanaa sidottaisi mihinkään tiettyihin elämänmuotoihin ja ajattelutapoihin.»

Onko kirkkomme piirissä riittävästi sellaisia pappeja, jotka ovat valmiit käymään tämän »valtavan taistelun siitä, ettei Jumalan sanaa sidottaisi mihinkään tiettyihin elämänmuotoihin ja ajattelutapoihin»? Niin sanottu kansankirkkomme on kohtalokkaalla tavalla kietoutunut Lutherin skolastiseen ja oman ajan rajoittamaan ajattelutapaan ja toisaalta maalaisyhteiskunnan elämänmuotoon. Edellinen kahle torjuu sen luota sivistyneistön, jälkimmäinen työväestön. Missä on muurinsärkijät ja kahleittenkatkojat? Kuka pelastaa Suomen kirkon?

W.

VIISAAN SANA 300 VUODEN TAKAA

niille, jotka tällä hetkellä eri tahoilla kaivavat maata — joko tietoisesti tai tahattomasti — suomalaisen demokratian luhistamiseksi

»Ylinta typeryyttä on toivoo, että kaikki hallitustoimet voidaan hoitaa kansalaisten selän takana ilman että kansalaiset langettavat niistä kielteisiä arvosteluja ja tulkitsevat ne epäsuotuisalla tavalla.»

»Mutta ne, jotka himoavat ehdotonta valtaa, toistavat yhä uudelleen samaa lorua: että valtion etu vaatii välttämättä, että sen asioita hoidetaan salassa, ja muita saman kaltaisia väitteitä, mitkä johtavat sitä pahempaan orjuuteen, mitä kauniimpaan hyödyllisyyden pukuun ne puetaan.»

»Mutta toiselta puolen arvellaan kokemuksen opettavan, että kaiken vallan luovuttaminen yhdelle henkilölle edistää rauhaa ja sopusointua. Sillä mikään valtakunta ei ole pysynyt niin kauan pystyssä ilman huomattavia muutoksia kuin turkkilaisten, eivätkä mitkään olleet niin lyhytaikaisia kuin ne, jotka olivat kansanvaltaisia tai demokraattisia... Jos kuitenkin orjuutta, raakalaismaisuutta ja hävitystä on nimitettävä rauhaksi, ei ihmisillä voi olla onnettomampaa kohta-loa... Orjuutta eikä rauhaa edistetään, kun kaikki valta annetaan yhdelle henkilölle.»

Baruch de Spinoza

»Tractatus Politicus»